

crkva u svijetu

godina XXIV • broj 3 (103) • 1989

ZNAKOVI VREMENA I NAŠA CRKVA

Drago Šimundža

Uprisutnjenje Kristove Radosne vijesti u povijesti i društvu s pravom vodi računa o konkretnom čovjeku, o onomu »ovdje i sada«, u kojima se praktično utjelovljuje i životvorno obistinjuje povijest spasenja. I navještaj i pouka, evangelizacija i katekizacija, kao i cijela Crkva, o tome moraju voditi računa. Koncil je stoga nadahnuto govorio o suvremenim kretanjima povijesti i društva, o »znakovima vremena« s kojima i u kojima živimo. I to, koliko o svijesti i shvaćanju, o mentalitetu današnjeg čovjeka, njegovim tjeskobama i nadama, toliko o materijalnom razvoju i konkretnim prilikama. Ne možemo, očito, ni mi danas, u tijeku neminovnih mijena i promjena, mimoći naše vrijeme i njegove dileme, ako istinski želimo ostati vjerni svomu narodu i boljoj budućnosti, životu i »nadi koja je u nama«.

Kako se, dakle, postaviti u ovom vremenu, u ovim porođajnim bolima jednoga — vjerujemo — plodnijega i ljudskijega sutra? Možemo li kao zajednica i pojedinci pridonijeti njegovu bezbolnijem rađanju i humanijem određenju?

Društvene analize naše stvarnosti — mada su često u međusobnom nesporazumu — uočile su mnoge korijene i uzroke današnjeg stanja. Idejno-ideološka zatvorenost sistema partijskog tipa, politički monopol unaprijed bogodane avangarde, boljševički monizam, administrativno-birokratska samovolja, nedostatak sigurnog pravnog poretka, bez opozicije, bez civilnog društva i kontrole naroda — nisu mogli i ne mogu voditi u bolje sutra.

Crkva je cijelo ovo vrijeme, od rata do danas, službeno ostala po strani. Bila je »izvan zakona«. Ne samo politički, nego maltene uopće, u jav-

nom radu i životu. Svedena na rub društva, u neobičnu privatnost, i ona se, shodno vremenu u kojemu je živjela, sustavno zatvarala, kako bi, vjerna sebi i narodu, u otežanim prilikama, skrovito ali uporno vršila svoju religioznu i moralno-odgojnu zadaću. Usprkos svim poteškoćama i vlastitim slabostima, izdržala je. Sačuvala je svoj obraz i povijesno mjesto, uz široko povjerenje u narodu. Posebno joj treba priznati važnost i zasluge u brizi i radu među našom iseljenom braćom, katolicima i drugima, koje je službena politika na žalost gotovo potpuno otpisala i zanemarila.

Pred nama se danas javljaju novi »znakovi vremena«, šire povijesne perspektive, izazovi i šanse. Ali i opasnosti. Krizno razdoblje još traje i teško je govoriti o pravom razvoju. To više što su sva »dogadanja« puna unutrašnjih protuslovlja.

U našem se crkvenom tisku malo o tome piše. S jedne strane, to bismo gotovo pohvalili. Ali s druge, ako je to strah pred budućnošću ili šutnja zbog nametnutog režima da sudbina naroda nije stvar Crkve, svima bismo kritički prigovorili, da nam nedostaje kršćanske snage i odgovornosti. Odviše smo se zatvorili u se i zaboravili da smo i mi dio svoga društva i naroda, da svi zajedno i svaki pojedinac imamo ne samo pravo nego i dužnost da se brinemo za svoju budućnost, za sudbinu svoje zemlje i dobro svoga naroda.

Nećemo, naravno, ovdje analizirati naše stanje. Još manje ćemo politizirati, otkrivati pogreške i osuđivati. Skloniji smo optimističkim nego pesimističkim prognozama, napretku nego nazatku. Vrijeme i prilike sile nas da krenemo naprijed. Ne možemo stoga vjerovati u jalovu stagnaciju i prazna obećanja. Vraćanje natrag i vrćenje u krugu bili bi pravi apsurd. — Bilo je i previše toga.

Znamo da je nemoguće graditi bez naroda. Stoga je prvi uvjet da se krene: suradnja s narodom, prihvaćanje njegove uloge u povijesti i društvu. Samo tako se može uspješno ići. I u Crkvi i u svijetu. Narod je temelj svega. U tom smislu naš prvi postulat glasi: moramo ostati vjerni narodu! Poštovanju ljudskog dostojanstva i naravnih prava čovjeka i naroda. Ne njegovim dijelovima, stranačkim razilaženjima i poticateljskim svađama, pa čak ni vjerskim opcijama, nego cjelini: narodu kao samosvojnomo, povijesnom i suverenom entitetu. Služeći svim narodima, posebno onome u kojemu živi, Crkva Kristova treba s njim i za nj živjeti u svim dijelovima, u svim situacijama; samoprijegorno i plodonošno.

Suradnja, sloga i zajedništvo u društvu i narodu ne samo na temelju Evandjelja nego i po svojim naravnim zakonima i zakonitostima zahtijevaju razumne postupke i odnose. Prvi od njih jest istinsko pomirenje, opraštanje i zaboravljanje stvarnih i tobožnjih prijestupa i krivnja, u demokratskom duhu i narodnom jedinstvu, u slozi i ravnopravnosti. Sumnjičenja, mržnje, etiketiranja, razdori i diobe ne vode ni čemu. Ratni neprijatelji nakon rata zaboravljaju što su bili, ako se žele odreći ratnih razdora i živjeti u slozi i suradnji. Evropa i svijet mogu nam biti pouka i primjer.

Crkva ne smije i ne može ostati podijeljena. Nikakva etiketiranja ne smiju je zavesti. Ni narod, ako je svjestan sebe i svoje budućnosti, ne može biti u sebi podijeljen. To mu samo neprijatelji mogu poželjati i uporno nametati.

Priče o krivnji u nas su toliko zla napravile da su zapravo one najveća krivnja. Treba se toga jednom osloboditi i javno evanđeoski reći da je ljubav vrednija od mržnje, opraštanje od zlopamćenja, čovjekoljubivost od osvete i nasilja. Tko to nije kadar priznati i slijediti ostaje trajno stvarni ili potencijalni nasilnik, sijač mržnje i regenerator osvete. Kristovi sljedbenici i iskreni čovjekoljupci moraju ići drugim putem i istinski promicati vrednote jedinstva i mira. U svom narodu, u društvu i u svijetu!

Živeći s narodom, Crkva treba i osjećati s narodom. Njegovi prirodni, društveni i povijesni ciljevi i ideali ne smiju joj biti strani. Dapače, ona ih mora podupirati, ako su u skladu s etičkim normama, i kršćanski oplemenjivati. Ne treba voditi politiku. To nije njezin poziv. Međutim, narodna politika, ako je istinski narodna i etički u sebi konzistentna, i njezina je neotklonjiva obveza.

Otvarajući se ljudskijoj budućnosti, u našim prilikama često govorimo o novim stvarima i stvarnostima. Demokracija i pluralizam prvi su u pitanju. Odjednom su za mnoge postali otkrićem. I službena im se politika verbalno priklanja. Dobro je da je tako. Jer, tako mogu i praktično djelovati. Unatoč svim protivštinama, vjerujemo da je budućnost pred njima. I naša s njima. Bez njih je nemoguće graditi nove odnose, razumniji svijet.

Dakako, još uvijek je pitanje što tko pod tim pojmovima shvaća. I previše smo se navikli davati riječima svoj smisao. Krizu smo dugo službeno nazivali stabilizacijom, zastoje ili stanovite pomake reformama. Opasnost je, dakle, još uvijek da spomenutim riječima izvrnemo sadržaje. Da se demagoški i ideološki poigramo s vlastitom sudbinom. Ako se to dogodi, rasulo je potpuno. Od izvrnute demokracije i jednodimenzionalnog pluralizma izrodit će se mrtvorodenče svih naših nadanja. Naprotiv, prava demokracija i istinski pluralizam bogati su smislom. Narodnim i društvenim jedinstvom u plodnosti samoinicijativa, motiviranosti i raznolikosti. I gospodarskim razvojem. Nećemo to ovdje tumačiti. Dovoljno je sadržajno i poznato. Možemo samo zaključiti: pluralizam i demokracija imaju svoje realno, a ne neko akomodativno, idejno-političko značenje i tumačenje. Za njihovu se društvenu stvarnost opravdano zalažemo.

Da bi do toga došlo, moramo se svi skupa odgajati za snošljivost, za poštovanje i priznavanje tuđeg prava i kritičkog mišljenja, za humani dijalog i zajedničku suradnju. Boljševički monizam, u kojemu smo dugo živjeli, i religiozni dogmatizam, koji se koji put integristički prenosi i na vremenita društvena područja, nisu nam pri tome skloni. Potrebni su dodatni naponi. Svih skupa. Baštinici milenijske kulture i civilizacije, imamo odakle učiti. Povijest nas opominje da se ne mogu nekažnjeno zanemarivati humane vrijednosti i naravne ljudske potrebe, prava čovjeka i naroda, stvarnost u svojoj zbiljnosti.

Vjerske zajednice u našem narodu, poglavito Crkva, mogu u tome mnogo pridonijeti. Budemo li svaki na svom području na tome radili, u duhu suradnje, ravnopravnosti i međusobnog poštivanja, u istinskoj demokraciji i pluralizmu, prebrodit ćemo komplekse koji su nas stjecajem okolnosti tako nemilosrdno gurnuli u prošlost, u zaostajanje. Ne smijemo pri tome isključiti ni ulogu ateista, komunistā i drugih. I oni su dio narodnog bića. I s pravom baštinici duhovnih i materijalnih dobara koje smo kroz vjekove gradili. Samo zajednički možemo naprijed. Pluralizam i demokracija ne isključuju nikoga, ako se on sam ne isključi. Isključnost je, kad je riječ o narodu i zajedničkom napretku, ma odakle dolazila, pravo društveno zlo, ideološka zabluda koja otuđuje i ništi svaki napredak i uspjeh.

U jeku novih »znakova vremena« danas se sve više spominje i politički pluralizam, stranke i savezi, osnovni zakoni i normalni uvjeti demokratskog života, na svim područjima. To je razumljivo i normalno. Jer, pluralizam i demokracija nisu nikakvi imaginarni pojmovi. Oni su, u kontekstu u kojemu se spominju, izravno političkog, društvenog karaktera. Bez njihova praktičnog ostvarenja u društvenom poretku, odnosno u stvaranju i ostvarivanju narodne politike, uzaludno je i naivno govoriti o tim temeljnim načelima svakog demokratskog sistema. Nemoguće je izmisliti četverokutni trokut. Isto je tako smiješno stvarati društvene strukture bez njihove realne osnove, nominalizam mjesto realizma. Možemo razumjeti postupnost, ali ne možemo odbijanje. — No, nas ovdje to uopće ne zanima. Stvari su dovoljno jasne. Pitanje je samo hoće li imati pravo narod, čovjek, ili ideologija. Razum ili fikcija.

Zanima nas, međutim, kako se postaviti i što učiniti da do toga dođe, da prevlada razum, odnosno kako se ponašati u slučaju stvarnog realiziranja početnih »znakova«. Treba li se Crkva, kao Crkva, miješati u taj složeni politički labirint? Hoće li ona voditi svoju politiku i organizirati svoje stranke?

Dijalektika života ne može nikako isključiti žive društvene organizme, makar to bile religiozne zajednice, iz svakodnevnih konkretnosti. Međutim, mnoge od tih konkretnosti — više puta sam napominjao — ne bi trebalo brkati s politikom i političkim shvaćanjima. Nužno je prihvatiti pravnu državu i civilno društvo, pa da se odmah vidi što je život, a što politika. Ukratko, politiku, kao program i borbu za vlast, treba dijeliti od osnovnih ljudskih prava i sloboda, koje u normalnim društvima imaju opći humani karakter: kulturni, duhovni, karitativni, rodoljubni, znanstveni, religiozni itd.

Distancirajući se od vlasti i politike, Crkva mora sudjelovati na svim područjima misli i života svoga naroda. I na gospodarskom, koliko je to moguće. U smislu angažmana i odgoja. S politikom, naprotiv, sa stranačkim i političkim programima, upozorava Koncil, ne treba se baviti. To nije njezin poziv. Još manje su političke stranke njezino određenje.

Davno su prošla vremena kada su Crkve vodile politiku. Možda je to nekada bilo potrebno i razumljivo. Danas bi to bilo izlišno. Iz više razloga. Crkva, kao Crkva, kao ustanova i vjerska zajednica, treba okup-

ljati a ne razjedinjavati. U tom smislu mora biti vrlo široka i tolerantna, otvorena različitim društvenim i stranačkim programima. Ne treba i ne smije namećati svoj (politički program) pod vidom nekog religioznog određenja. Koncilske smjernice i praksa u tome su dovoljno jasne. Naprotiv, kako lijepo upućuje Sabor, članovi Crkve, vjernici, laici, imaju ne samo pravo da se slobodno opredjeluju za različita politička društva, stranke i programe, nego i dužnost — ljudsku i kršćansku — da angažirano i zauzeto sudjeluju u društvenom i političkom radu i životu svoje zemlje i svoga naroda. To je njihovo naravno pravo i nitko im ga ne može oduzeti.

No ima nešto što je trajna obveza svakog čovjeka, prema tome i vjernika. I Crkve u cjelini. Moralna načela! Njih se nitko ne smije pragmatiski odricati, ako želi biti čovjek, etičko biće. Crkva se javno mora za to zalagati. To je njezina »politika«. U tom duhu će promicati i poticati etička načela. I u politici. Uz istinsko priznanje samosvojnosti i suverenosti naroda, da sam odlučuje o svojoj sudbini, o svom političkom, društvenom, gospodarskom i duhovnom životu. Neće potkapati i rušiti narodnu volju, nego će je oplemenjivati i duhovno humanizirati.

Toga nam danas treba. Više nego materijalnih dobara. Jer, i ona su — treba li to reći? — izraz svijesti i savjesti. Kriza u kojoj živimo i posao koji naši ljudi ne mogu dobiti u svojoj domovini nisu samo politička nego istodobno i etička pitanja. To su izravno narodna pitanja. Ideološka politika nas je mnogostruko osiromašila. No o tome ne bismo ovdje nastavili. Ali, Crkva se po svom pozivu mora i s tim suočiti. To više što nam se bez duhovne izgradnje čovjeka i društva stvari neće tako lako na bolje mijenjati.

Treba nam politika po mjeri čovjeka, a ne čovjek po mjeri politike i njezine ideologije. Na to treba računati svaki savez i svaka stranka, i u demokratskom ozračju. A kad je riječ o narodu i njegovoj budućnosti, onda bi, valjda, svakome trebalo biti jasno, da narod mora biti cilj i smisao svakog programa, tj. programi i politike trebaju služiti narodu, a ne narod programima i ideologijama.

Ukratko, novi »znakovi vremena« zahtijevaju od nas svijuu, vjernikā i ateistā, bilo kojih provenijencija, novi angažman i razumne postupke. Evandjelje nije sklono prevratima i naglim skokovima. Ni Crkvi to ne treba. No svima su nam potrebni normalni odnosi, razumna narodna politika, istinsko pomirenje i suradnja. Demokracija i pluralizam samo su okviri za njihovo ostvarenje. Na nama je, međutim, kako ćemo i koliko ćemo i u ovom momentu znati to prihvatiti i zajednički ostvariti.

SIGNS OF TIME AND OUR CHURCH

Summary

The author talks about the crisis and the social processes in our country. He is interested in the vocation and condition of the Church in possible changes in the process of development.